

Výchovné opatrenia realizované v špeciálnych výchovných zariadeniach

Anotácia: Cieľom príspevku je poukázať na uplatňovanie výchovných opatrení v prostredí Slovenskej republiky, ktoré sú realizované v špeciálnych výchovných zariadeniach. Ide o opatrenia, ktoré možno vnímať ako kroky na hranici prevencie a intervencie štátu do právneho vzťahu medzi rodičom a dieťaťom. Autorka na tému nahliada pomocou využitia adekvátnych metód a techník vedeckého poznávania, pričom prioritne vychádza z rozboru rodinnoprávných predpisov podkutých poznatkami z aplikačnej praxe. Účelom textu tohto príspevku je obohatiť vedomosti a rozšíriť informácie osôb profesijne pôsobiacich napríklad v Policajnom zbore, súdnictve či školstve. Poznatky z príspevku v širšom kontexte obohatia výstupy medzinárodnej vedecko-výskumnej úlohy „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“¹.

Kľúčové slová: rodinné právo, dieťa, výchovné opatrenia, špeciálne výchovné zariadenia.

1. Úvod

Úlohou Slovenskej republiky je vytvoriť rámcové podmienky a pravidlá, aby rodičia a rodina mohli plniť svoju funkciu. Rodičia majú pri výkone práv a povinností voči dieťaťu nezávisle postavenie a štát ich nekontroluje a ani na nich nedohliada. Štát však môže ponúknuť rodičom podporu, spoluprácu a pomoc – ak o ňu požiadajú. Zásah štátu do právneho vzťahu medzi rodičom a dieťaťom je odôvodnený iba vtedy, ak to vyžaduje ochrana práv a právom chránených záujmov dieťaťa, pričom k pomenovanej situácii môže dôjsť vtedy, ak rodičia zo subjektívnych alebo objektívnych dôvodov nevykonávajú rodičovské práva a povinnosti v záujme maloletého dieťaťa.

Výchovné opatrenia – v tomto kontexte ako meritórny záujem autorky – sú považované za opatrenia uplatňované na hranici prevencie a intervencie štátu do právneho vzťahu medzi rodičom a dieťaťom. Ich právna úprava je koncentrovaná prioritne v zákone o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately (Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kurately a o zmene a doplnení niektorých zákonov – ďalej aj „ZoSK“) a v zákone o rodine (Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov – ďalej aj „ZoR“). Najmiernejšie z výchovných opatrení (ďalej aj „VO“) sú upravené v ustanovení § 12 ZoSK a ukladá ich orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Ďalšie sú upravené v ustanovení § 37 ZoR – pričom niektoré z nich môže uložiť buď orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, alebo súd (napomenutie, dohľad, obmedzenie, poradenstvo) a iné iba súd (dočasné odňatie dieťaťa z rodiny)^{2, 3}.

¹ Medzinárodná vedecko-výskumná úloha – „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“ (VÝSK. 255, Evidované v knižnici Akadémie Policajného zboru v Bratislave).

² Kritériom pre takéto rozdelenie kompetencií je uznanie ústavnej zásady obsiahnutej v čl. 41 ods. 4 posledná veta Ústavy SR – „Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.“

Mechanizmus a systematika VO nadobudli konkrétnejší rámec, keď boli rozčlenené do dvoch stupňov, ktorých postupné použitie je vzájomne podmienené. Okrem toho, ak záujmy dieťaťa vyžadujú odlišný postup (napr. v prípade zistenia vážneho stupňa závislosti nie je namieste obligatórne využitie miernejších VO – práve vtedy má súd konať rýchlo a zabezpečiť dieťaťu ochranu bezprostredne). Zároveň do určitej miery zostali zachované aj kompetencie orgánu sociálnoprávnej ochrany detí – na ukladanie VO podľa zákona o rodine, pričom vzájomný vzťah medzi kompetenciami tohto orgánu a súdu je limitovaný obmedzeniami v rozsahu – ako výchovné opatrenie definuje ust. § 12 ZoSK (v odseku 2 je explicitne uvedené, že orgán sociálnoprávnej ochrany detí nemôže rozhodnutím o uložení výchovného opatrenia odňať dieťa z osobnej starostlivosti rodičov alebo osoby, ktorá sa osobne o dieťa stará; pričom súd túto právomoc má).

PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*, s. 224 a nasl.

³ LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné*, s. 411 a nasl.

2. Výhovné opatrenia ukladané v zmysle zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele

V zmysle ustanovenia § 12 ods. 1 Zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, ak je to potrebné v záujme dieťaťa, môže orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej aj „orgán“) rozhodnúť o uložení výchovného opatrenia ustanoveného osobitným predpisom (zákonodarca deklaruje, že ide o Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov) alebo môže uložiť tieto výchovné opatrenia:

- a) **upozorniť** vhodným spôsobom *dieťa*, jeho *rodičov* alebo *osobu*, ktorá sa *osobne stará o dieťa*, ak svojím správaním môžu ohroziť alebo narušiť priaznivý psychický, fyzický alebo sociálny vývin dieťaťa,
- b) **uložiť dieťaťu**, rodičovi alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, **povinnosť podrobiť sa odbornej diagnostike** v špecializovanej ambulantnej starostlivosti, ak je to potrebné na uplatnenie primeraného opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre deti a diagnostiku nemožno zabezpečiť iným spôsobom,
- c) **uložiť dieťaťu povinnosť zúčastniť sa na liečbe** v špecializovanej ambulantnej starostlivosti⁴,
- d) **uložiť dieťaťu**, rodičovi alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, **povinnosť zúčastniť sa na výchovnom alebo sociálnom programe**.⁵

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately určí *obdobie*, po uplynutí ktorého zhodnotí účinky výchovného opatrenia. Takisto určí právnickú osobu, fyzickú osobu alebo akreditovaný subjekt⁶, ktorý má *spolupôsobiť alebo spolupracovať* pri výkone výchovného opatrenia.

Dieťaťu, jeho rodičom alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa, musí byť poskytnutá *pomoc na odstránenie príčin*, pre ktoré bolo uložené výchovné opatrenie. Pri poskytovaní

⁴ V zmysle ust. § 13, ods. 2 ZoSK orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately uloží toto výchovné opatrenie iba na základe odporúčania lekára so špecializáciou v príslušnom špecializačnom odbore.

⁵ Ust. § 12, ods. 1 Zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov; LAZAR, J. a kol. *Občianske právo hmotné*, s. 413.

⁶ „Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže, obec, vyšší územný celok, právnická osoba alebo fyzická osoba, ktorej bola udelená akreditácia podľa tohto zákona (ďalej len „akreditovaný subjekt“), a subjekty, ktoré vykonávajú opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa tohto zákona, sú povinné dbať na to, aby nedochádzalo k ohrozovaniu alebo porušovaniu práv dieťaťa. Všetky orgány, právnické osoby a fyzické osoby uvedené v prvej vete vykonávaním opatrení podľa tohto zákona zabezpečujú dieťaťu ochranu a starostlivosť, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho a ochranu jeho právom chránených záujmov, pri rešpektovaní jeho práv priznaných medzinárodným dohovorom s ohľadom na práva a povinnosti jeho rodičov, osvojiteľov, poručníka, opatrovníka a osoby, ktorej súd zveril dieťa do osobnej starostlivosti podľa osobitného predpisu alebo pestúnskej starostlivosti alebo do starostlivosti budúcich osvojiteľov podľa osobitného predpisu (ďalej len „osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa“)“ – ust. § 6 ZoSK.

V zmysle ust. § 13 ods. 1 ZoSK určenie spolupôsobenia alebo spolupráce FO, PO alebo akreditovaného subjektu orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri výkone výchovného opatrenia (konkrétne podľa § 12 ods. 1 písm. b) až d) – „uloženie povinnosti podrobiť sa odbornej diagnostike“, „uloženie povinnosti zúčastniť sa na liečbe“, „uloženie povinnosti zúčastniť sa na výchovnom alebo sociálnom programe“) je podmienené súhlasom tejto FO, PO alebo akreditovaného subjektu. Uvedený súhlas sa nevyžaduje, ak má výchovné opatrenie vykonávať zariadenie, ktoré je zriadené na účel vykonávania výchovných opatrení (podľa § 45 ods. 1 písm. b)) – t. j. Centrum pre deti a rodiny.

pomoci na odstránenie príčin, pre ktoré bolo uložené výchovné opatrenie, musia byť využité všetky metódy, technika a postupy sociálnej práce v závislosti od povahy týchto príčin.⁷

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vypracuje *plán výkonu výchovného opatrenia*, a to sám alebo v spolupráci s určenou PO, FO alebo určeným akreditovaným subjektom, podľa dôvodov, pre ktoré bolo výchovné opatrenie uložené. Uvedené výchovné opatrenie môže byť uložené orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately alebo súdom, ak mu poskytuje súčinnosť pri vykonávaní výchovných opatrení podľa osobitného predpisu (t. j. ust. § 37 ods. 2 ZoR). Ak súd uložil povinnosť podľa osobitného predpisu (t. j. ust. § 37 ods. 4 ZoR), je súčasťou plánu výchovného opatrenia aj spôsob plnenia povinnosti uloženej súdom. Plán výkonu výchovného opatrenia je súčasťou plánu sociálnej práce s dieťaťom, jeho rodičmi alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa.

Plnenie účelu výchovného opatrenia sa pravidelne, najmenej raz za dva mesiace, vyhodnocuje – a to spravidla za účasti dieťaťa, jeho rodičov alebo osoby, ktorá sa osobne stará o dieťa.

Pri zabezpečovaní účelu výchovného opatrenia orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately *spolupracuje* s inými orgánmi štátnej správy, obcou, školou, zariadením (ak je v ňom dieťa umiestnené), poskytovateľom zdravotnej starostlivosti, iným špecializovaným zariadením a s akreditovaným subjektom.⁸

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zhodnotí *účinnosť výchovného opatrenia* – a to *po uplynutí obdobia*, ktoré uviedol v rozhodnutí o jeho uložení. *Výchovné opatrenie orgán zruší, ak splnilo svoj účel.*

Po uplynutí obdobia, na ktoré bolo výchovné opatrenie uložené alebo po zrušení výchovného opatrenia, o ktorom rozhodol orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately alebo súd – orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sleduje, či trvajú *účinky výchovného opatrenia*⁹.

V prípade, ak výchovné opatrenie uložené orgánom neplní účel alebo nesplnilo účel, sám tento orgán:

- a) *zmení* obdobie, po ktorého uplynutí zhodnotí účinky výchovného opatrenia alebo *zmení* právnickú osobu, fyzickú osobu alebo akreditovaný subjekt, ktoré majú spolupôsobiť alebo spolupracovať pri výkone výchovného opatrenia, alebo
- b) *zruší* výchovné opatrenie a rozhodne o uložení iného vhodného výchovného opatrenia; navrhne súdu uloženie výchovného opatrenia podľa osobitného predpisu (ust. § 37 ods. 3 ZoR) alebo navrhne súdu prijatie iného vhodného opatrenia podľa osobitného predpisu (napríklad ust. § 44 ZoR).

Orgán, ktorý poskytuje súčinnosť súdu pri vykonávaní výchovného opatrenia, sleduje jeho účel, a to tak, aby pred uplynutím obdobia, ktoré uviedol súd v rozhodnutí o jeho uložení, tento informoval o plnení účelu výchovného opatrenia.¹⁰

3. Výchovné opatrenia ukladané v zmysle zákona o rodine

V zmysle **ustanovenia § 37 ods. 1 ZoR** *každý môže oznámiť* orgánu sociálnoprávnej ochrany detí, obci alebo súdu:

⁷ Ust. § 12 ods. 3 – 4 ZoSK.

⁸ Ust. § 14 ZoSK.

⁹ Ak spolupracoval pri výkone výchovného opatrenia akreditovaný subjekt, môže spolupôsobiť tiež pri následnom sledovaní, či trvajú účinky výchovného opatrenia, a to po dohode s rodičom alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa.

¹⁰ Ust. § 15 ZoSK.

- *nevhodné správanie sa detí,*
- *porušovanie povinností rodičov alebo zneužívanie ich práv, vyplývajúcich z ich rodičovských práv a povinností.*

Zároveň každý môže oznámiť (rovnako orgánu, obci alebo súdu) skutočnosť, že rodičia nemôžu plniť povinnosti vyplývajúce z rodičovských práv a povinností.

Uvedeným sa jednoznačne sleduje záujem dieťaťa. Výber orgánu oznámenia je alternatívny a každý z uvedených subjektov má povinnosť oznámenie prijať a realizovať vhodné opatrenia – týmto v prípade orgánu sociálnoprávnej ochrany a obce bude podnet na súd, aby v rámci svojich právomocí nariadil niektoré z výchovných opatrení a v prípade ak bude oznámenie smerovať voči súdu, tento začne konanie *ex offi*.

V uvedenom kontexte úlohou výchovných opatrení je napĺňanie ochrannej funkcie. Uvedené znamená, že napomáhajú navráteniu riadneho výchovného prostredia, ktoré zabezpečí, že sa dieťa bude vyvíjať v súlade so všeobecne akceptovanými morálnymi zásadami spoločnosti.¹¹

Systém výchovných opatrení je budovaný systematicky od miernejších zásahov k vážnejším zásahom. **Odsek 2 ustanovenia § 37 ZoR**¹² menuje *miernejšie zásahy* ochrany riadnej výchovy maloletého, pričom *tieto môžu smerovať voči – dieťaťu* (napomenutie, dohľad, obmedzenie, povinnosť podrobiť sa poradenstvu); *rodičovi* (napomenutie, povinnosť podrobiť sa poradenstvu); *inej fyzickej osobe*, ktorá svojim správaním ohrozuje alebo narušuje riadny vývoj dieťaťa (napomenutie).

V zmysle uvedeného odseku môže súd súčasne rozhodnúť aj o uložení viacerých opatrení, pričom ich poradie nie je rozhodujúce (a to v intenciách sledovaného cieľa zvoleného výchovného opatrenia). Pozitívny záväzok štátu vyplývajúci z rodinnoprávných vzťahov kladie na slovenské súdy (relatívne nové) požiadavky, ktoré umocňujú využitie týchto ustanovení ZoR v praxi – s uvedeným názorom autorky komentára¹³ možno plne súhlasiť. Ak výchovné opatrenie stále trvá, ale súd má zato, že už nie je potrebné, môže ho zrušiť.¹⁴

V prípade, že výchovné opatrenie želaný výsledok neprinesie – ktorým je zvyčajne zmena postoja rodiča/rodičov/maloletého dieťaťa – súd môže využiť iné, ďalšie opatrenia, ktorými fakticky alebo právne zasiahne do výkonu rodičovských práv a povinností^{15, 16}.

¹¹ Ust. § 37 ods. 1 ZoR; PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*, s. 224 a nasl.

¹² „Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd môže rozhodnúť o uložení týchto výchovných opatrení:
a) vhodným spôsobom napomenie maloleté dieťa, jeho rodičov a iné fyzické osoby, ktoré svojím správaním ohrozujú alebo narušujú jeho riadnu výchovu,
b) určí nad výchovou maloletého dieťaťa dohľad; dohľad vykonáva najmä za súčinnosti orgánu sociálnoprávnej ochrany detí, obce, školy, neštátnych subjektov a zariadenia, v ktorom je maloleté dieťa umiestnené,
c) uloží maloletému dieťaťu obmedzenie v rozsahu potrebnom na predchádzanie a zabráňovanie škodlivým vplyvom, ktoré môžu ohroziť alebo narušiť jeho priaznivý vývin; dodržiavanie uloženého obmedzenia sleduje najmä za súčinnosti obce,
d) uloží maloletému dieťaťu a jeho rodičom povinnosť podrobiť sa sociálnemu poradenstvu alebo inému odbornému poradenstvu.“

¹³ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodine. Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, 688 s. ISBN 978-80-89603-72-5.

¹⁴ Ust. § 37 ods. 2 ZoR; PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*, s. 225 a nasl.

¹⁵ Podľa ustanovenia § 121 civilného mimosporového poriadku: „Rozsudky o úprave výkonu rodičovských práv a povinností a výžive maloletých a o priznaní, obmedzení alebo o pozbavení rodičovských práv a povinností alebo o pozastavení ich výkonu možno zmeniť alebo zrušiť aj bez návrhu, ak sa zmenia pomery.“

¹⁶ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*, s. 228.

V zmysle **ustanovenia § 37 odseku 3 ZoR**, *ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa a ak výchovné opatrenia uvedené v ustanovení § 37 odseku 2 (uvedené v texte vyššie) neviedli k náprave, súd dočasne odníme maloleté dieťa z osobnej starostlivosti rodičov aj proti ich vôli*, tak ako aj proti vôli osôb, ktorým bolo maloleté dieťa zverené do náhradnej starostlivosti podľa § 45 ZoR¹⁷ alebo § 48 ZoR¹⁸, ako aj proti vôli budúcich osvojiteľov, ktorým bolo maloleté dieťa zverené do starostlivosti podľa § 103 ZoR¹⁹ a v neposlednom rade aj proti vôli osvojiteľov alebo poručníka, ktorý sa o maloleté dieťa osobne stará, *a zároveň nariadi maloletému dieťaťu na účely:*

- a) zabezpečenia odbornej diagnostiky *pobyt v zariadení, ktoré vykonáva odbornú diagnostiku, najdlhšie na šesť mesiacov*,
- b) zabezpečenia odbornej pomoci maloletému dieťaťu alebo zabezpečenia úpravy rodinných a sociálnych pomerov maloletého dieťaťa *pobyt v zariadení najdlhšie na šesť mesiacov*,
- c) zabezpečenia resocializácie drogových a iných závislostí *pobyt v zariadení, ktoré vykonáva resocializačné programy pre drogovú a inak závislých*.²⁰

V kontexte uvedeného, súd svojím rozhodnutím odníme maloleté dieťa z osobnej starostlivosti osôb, ktoré ju zabezpečovali a nariadi tomuto dieťaťu **pobyt v niektorom z uvedených zariadení**. Voľbu zariadenia súd posúdi v zmysle cieľa, ktorý sa umiestnením a pobytom maloletého dieťaťa v ňom sleduje. Ide napríklad o *resocializáciu* či *odbornú diagnostiku*. Uvedené zásahy môžu mať iba dočasný charakter, pričom zväčša sú obmedzené maximálnym trvaním šesť mesiacov – dĺžku ich trvania určí súd. Počas trvania tohto opatrenia súd sleduje jeho vykonávanie prostredníctvom orgánu sociálnej ochrany detí, obce alebo samotného zariadenia, v ktorom je maloleté dieťa umiestnené. Následne po uplynutí určenej doby súd zhodnotí efektivitu zvoleného opatrenia – či splnilo sledovaný účel. Ak bol účel splnený, súd nariadenie výchovného opatrenia zruší; ak nie, potom môže súd rozhodnúť o opätovnom uložení toho istého alebo uložení iného vhodného výchovného opatrenia. V tomto kontexte je neopomenuteľným faktom to, že *odobrať dieťa z jeho prirodzeného prostredia môže svojím rozhodnutím iba súd* (nie iný štátny orgán). V uvedenom zmysle má byť jasné, že sa odníma konkrétne určené maloleté dieťa z osobnej starostlivosti toho, kto ju doteraz zabezpečoval (resp. bol povinný zabezpečovať a fakticky nezabezpečoval); účel, ktorý sa výchovným opatrením sleduje; nariadenie pobytu dieťaťa s uvedením jeho dĺžky a špecifikácie zariadenia umiestnenia dieťaťa (a to v súlade s vybranými ustanoveniami civilného mimosporového poriadku).²¹

V zmysle ustanovenia § 37 odseku 4 ZoR má súd v rámci sledovania účelu výchovného opatrenia (miernejšieho i prísnejšieho) možnosť uložiť aj ďalšie povinnosti osobám, ktoré majú dieťaťu zabezpečovať osobnú starostlivosť, resp. ktoré sú zodpovedné za jeho riadnu výchovu. Uvedené je možné uplatňovať od roku 2016. V podstate ide o akékoľvek povinnosti, ktoré podľa názoru súdu napomôžu k stabilizácii pomerov dieťaťa, avšak pri rešpektovaní základných ľudských práv povinných osôb. Povinnosti môžu smerovať k tomu, aby sa v záujme dieťaťa niečo konalo, niečoho sa zdržalo alebo niečo strpelo.²²

Z uvedeného je zjavné, že zákon ako všeobecné pravidlo určuje, že *intenzívnejšie výchovné opatrenia (ust. § 37 ods. 3 ZoR) možno použiť iba vtedy, ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa a ak miernejšie výchovné opatrenia (ust. § 37 ods. 2) neviedli k náprave*.

¹⁷ Blížšie ust. § 45 ZoR – Náhradná osobná starostlivosť.

¹⁸ Blížšie ust. § 48 ZoR – Pestúnska starostlivosť.

¹⁹ Blížšie štvrtá časť druhá hlava ZoR – Osvojenie (ust. § 97 – 109).

²⁰ Ust. § 37 ods. 3 ZoR.

²¹ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*, s. 229 a nasl.; *Civilný mimosporový poriadok*.

²² PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*, s. 230.

Pomenovaná premisa je prelomená v ust. § 37 ods. 5 – „*Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd môže výchovné opatrenie podľa odseku 3 uložiť aj vtedy, ak jeho uloženiu nepredchádzalo výchovné opatrenie podľa odseku 2*“, pričom hmotnoprávnym dôvodom pre použitie výnimky je to, že iný postup vyžaduje záujem dieťaťa. V prípade, že toto nie je naplnené, súd sa musí pokúsiť o zmenu nevyhovujúceho stavu najskôr miernejšími výchovnými opatreniami podľa odseku 2. Zákon za dôvod považuje veľmi všeobecne záujem maloletého dieťaťa – čo by však pre riadne a presvedčivé odôvodnenie súdneho rozhodnutia rozhodne nepostačovalo. Vyžaduje sa uviesť, prečo súd neuvažoval o miernejších VO, v čom vidí záujem dieťaťa na jeho odobratí z doterajšieho výchovného prostredia, ako si predstavuje dosiahnutie nápravy pri použití VO podľa odseku 3²³.

Súd môže pristúpiť k odňatiu dieťaťa a nariadeniu prísnejších výchovných opatrení iba za určitých podmienok – t. j. ak sa zvolenými výchovnými opatreniami vôbec nedosiahol požadovaný účel (návrat k riadnej výchove, resp. k riadnemu správaniu sa dieťaťa alebo s ohľadom na čas a priestor boli zlepšenia iba málo výrazné). Na mieste je potrebné zdôrazniť aj fakt, že zákon umožňuje uložiť *naraz aj viaceré výchovných opatrení menšej intenzity*. Takisto je možná aj *súčasná aplikácia výchovných opatrení oboch stupňov intenzity* – t. j. súd pristúpi k nariadeniu prísnejších výchovných opatrení a zároveň ponechá účinnými alebo nariadi aj miernejšie formy výchovných opatrení (aby ich kombinácia v čo najvyššej možnej miere zabezpečila skutočný záujem maloletého dieťaťa). Na vhodné a účelné spájanie VO podľa odseku 2 a 3 pozornosť výslovne upriamuje ustanovenie odseku 6 § 37 ZoR – pričom vzájomná kombinovateľnosť VO je v súlade s cieľom, ktorý má byť dosiahnutý čo najskôr, aby výchova dieťaťa mohla prebiehať bez faktických obmedzení a zásahov v riadnom prostredí.²⁴

4. Právna regulácia fungovania výchovných zariadení

Zariadenia realizácie výchovných opatrení ukladaných v zmysle vybraných ustanovení zákona o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele, ako aj zákona o rodine sú v zmysle § 120 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „Školský zákon“/„ŠZ“) nazývané *špeciálnymi výchovnými zariadeniami* – konkrétne sú nimi **diagnostické centrum, reedukačné centrum a liečebno-výchovné sanatórium**^{25, 26}.

4.1 Diagnostické centrum

Diagnostické centrá poskytujú diagnostickú, psychologickú, psychoterapeutickú, výchovno-vzdelávaciu starostlivosť deťom na základe žiadosti zákonného zástupcu dieťaťa; neodkladného opatrenia súdu podľa osobitného predpisu (t. j. ust. § 360 a 365 CMP); *rozhodnutia súdu o uložení výchovného opatrenia* (t. j. ust. § 37, ods. 3 ZoR).

Diagnostické centrum (ďalej aj „DC“) najmä:

- Zabezpečuje diagnostiku deťom s narušeným alebo ohrozeným psychosociálnym vývinom s cieľom určenia ďalšej vhodnej výchovno-vzdelávacej, resocializačnej alebo reedukačnej starostlivosti.

²³ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*, s. 231.

²⁴ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*, s. 229, s. 231.

²⁵ V Slovenskej republike je zriadených 5 diagnostických centier, 11 reedukačných centier a 7 liečebno-výchovných sanatórií. MINEDU.SK. [online]. [cit. 9. septembra 2025]. Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/specialne-vychovne-zariadenia/>>.

²⁶ Ust. § 120 ŠZ.

- Poskytuje poradenské služby zariadeniam, v ktorých sa vykonáva ústavná starostlivosť alebo ochranná výchova, ak o ne požiadajú.
- Vypracúva diagnostické správy o dieťati, ktoré slúžia ako vstupný podklad pre zariadenie, v ktorom sa vykonáva ústavná starostlivosť alebo ochranná výchova, na vypracovanie individuálneho reedukačného programu alebo výchovno-vzdelávacieho programu pre prácu odborníkov s deťmi mimo dané zariadenie, v ktorom sa vykonáva ústavná starostlivosť alebo ochranná výchova.
- Vypracúva odporúčanie o umiestnení dieťaťa po ukončení pobytu v diagnostickom centre alebo na základe výsledkov odbornej diagnostiky vykonanej inou osobou než diagnostické centrum, ako aj sociálnej správy o dieťati predloženej orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, s prihliadnutím na možnosť prípravy na povolanie, uplatnenia na trhu práce a úpravy rodinných pomerov. Ak diagnostické centrum odporúča absolvovanie výchovy a vzdelávania v reedukačnom centre, v odporúčaní uvedie konkrétne reedukačné centrum.

Pobyt dieťaťa v diagnostickom centre trvá nevyhnutne potrebný čas na stanovenie diagnostiky, spravidla dvanásť týždňov.²⁷

V zmysle ustanovenia § 3 Vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 323 zo 6. augusta 2008 o špeciálnych výchovných zariadeniach (ďalej aj „vyhláška“) sa DC *zameriava na špeciálnopedagogickú diagnostiku s cieľom zistenia aktuálneho stavu vzdelanosti a reedukácie, vedomostí, zručností, schopností a návykov a na určenie vhodných postupov vedúcich k ich náprave.*

Navyše DC poskytuje počas pobytu dieťaťa aj *odborné služby* rodičom dieťaťa alebo inej fyzickej osobe než rodičovi, ktorá má dieťa zverené do osobnej starostlivosti alebo do pestúnskej starostlivosti na základe rozhodnutia súdu (ďalej len „zákonný zástupca“), a súrodencom dieťaťa formou individuálnych stretnutí alebo skupinových stretnutí s cieľom aktívne ich zapojiť do diagnostického, reedukačného a resocializačného procesu.²⁸

4.2 Reedukačné centrum

Do reedukačného centra (ďalej aj „RC“) sa prijímajú deti na základe žiadosti zákonného zástupcu; neodkladného opatrenia súdu podľa osobitného predpisu (t. j. ust. § 360 a 365 CMP); rozhodnutia súdu o uložení ochrannej výchovy (t. j. ust. § 102 Trestného zákona); *rozhodnutia súdu o uložení výchovného opatrenia (t. j. ust. § 37, ods. 3 ZoR); rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti (t. j. ust. § 54 ZoR).*

RC na základe výchovno-vzdelávacieho programu a individuálneho reedukačného programu *poskytuje* (deťom do veku 18 rokov s možnosťou predĺženia o jeden rok) *výchovu a vzdelávanie vrátane prípravy na povolanie s cieľom ich opätovného začlenenia do pôvodného sociálneho prostredia na žiadosť dieťaťa.* V súvislosti s vyššie uvedeným je na mieste zdôrazniť skutočnosť, že do reedukačného centra sa prijímajú deti po absolvovaní diagnostiky.²⁹

Reedukačné centrá sa zameriavajú na reedukáciu sociálne, mravne a emocionálne narušených detí, u ktorých boli zistené také nedostatky v sociálnej prispôsobivosti, osobnostných vlastnostiach a charakterovom vývine, že ich výchova a vzdelávanie v iných zariadeniach alebo v prirodzenom rodinnom prostredí by nevedli k náprave. Zároveň poskytujú deťom výchovu a vzdelávanie zamerané na optimalizáciu ich psychosociálneho vývinu, odstraňovanie porúch správania a vytvorenie predpokladov na ich osobnostnú a

²⁷ Ust. § 121 ods. 1-3 ŠZ.

²⁸ Ust. § 3 ods. 1-2 Vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 323 zo 6. augusta 2008 o špeciálnych výchovných zariadeniach.

²⁹ Ust. § 122 ods. 1-2 ŠZ.

sociálnu integráciu. Zaujímavosťou je aj fakt, že reedukačné centrá organizujú okrem iného aj záujmovú činnosť detí so zreteľom na ich individuálne potreby, záujmy alebo prípravu na povolanie – môžu organizovať najmä lyžiarske výcviky, plavecké výcviky, tábory, výlety a výmenné pobyty s inými zariadeniami.³⁰

4.3 Liečebno-výchovné sanatórium

V zmysle ŠZ liečebno-výchovné sanatória (ďalej aj „LVS“) poskytujú psychologickú, psychoterapeutickú a sociálnu starostlivosť a výchovu a vzdelávanie deťom s vývinovou poruchou učenia a deťom s poruchami aktivity a pozornosti, u ktorých ambulantná starostlivosť nevedla k náprave, a to na základe žiadosti zákonného zástupcu dieťaťa; *právoplatného rozhodnutia súdu o uložení výchovného opatrenia (t. j. ust. § 37, ods. 3 ZoR); právoplatného rozhodnutia súdu alebo príslušného orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately o uložení výchovného opatrenia, ak ide o denné zariadenie (t. j. ust. § 37, ods. 1 ZoR/ust. § 12 ZoSK).*

Pobyt dieťaťa v liečebno-výchovnom sanatóriu trvá spravidla tri až dvanásť mesiacov. LVS poskytuje odborné služby a pomoc formou individuálnych alebo skupinových stretnutí aj zákonným zástupcom dieťaťa s cieľom aktívne ich zapojiť do liečebno-výchovného procesu.³¹

Vyhláška zároveň deklaruje, že LVS sa zameriava na diagnostikovanie a nápravu porúch učenia, porúch aktivity a pozornosti, rozvoj schopností a reedukáciu niektorej z foriem závislostí vrátane prevencie ich vzniku. Rovnako ako reedukačné centrá, aj liečebno-výchovné sanatória organizujú záujmovú činnosť detí so zreteľom na ich individuálne potreby, záujmy alebo prípravu na povolanie. LVS môžu organizovať lyžiarske výcviky, plavecké výcviky, tábory, výlety a spoločné pobyty zákonných zástupcov s deťmi.³²

5. Záver

V kontexte textu predmetného príspevku sa pozornosť zameriava najmä na prípady odňatia maloletého dieťaťa súdom, a to z osobnej starostlivosti rodičov, resp. osôb, ktoré ju zabezpečujú a nariadení pobytu dieťaťa v niektorom z výchovných zariadení. V uvedených prípadoch súd môže dieťa odňať z osobnej starostlivosti aj poručníkovi, osobám, ktoré majú dieťa v náhradne osobnej starostlivosti, pestúnskej starostlivosti a (budúcim) osvojiteľom. Súd môže nariadiť maloletému dieťaťu na účely zabezpečenia osobnej diagnostiky: pobyt v zariadení, ktoré vykonáva odbornú diagnostiku (najdlhšie na šesť mesiacov); na účely zabezpečenia odbornej pomoci maloletému dieťaťu alebo zabezpečenia úpravy rodinných a sociálnych pomerov maloletého dieťaťa pobyt v zariadení (najdlhšie na šesť mesiacov); na účely zabezpečenia resocializácie drogových a iných závislostí pobyt v zariadení, ktoré vykonáva resocializačné programy pre drogovú a inak závislých.

Pôvodná právna úprava sa zamerala na miesto výkonu výchovných opatrení, a nie na ich vecnú podstatu a účel. V procese prípravy návrhu novely zákona o rodine (zákon č. 175/2015 Z. z.) boli prehodnotené dovtedy aktuálne ustanovenia upravujúce ústavnú starostlivosť a výsledkom prehodnotenia je zoznam výchovných opatrení takzvaného pobytového charakteru ako krátkodobých a preventívnych opatrení súdu a úpravy ustanovení upravujúcich ústavnú starostlivosť.

³⁰ Ust. § 4 ods. 1, 2 a 5 Vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 323 zo 6. augusta 2008 o špeciálnych výchovných zariadeniach.

³¹ Ust. § 123 ods. 1, 4, 5 ŠZ.

³² Ust. § 2 ods. 1 a 3 Vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 323 zo 6. augusta 2008 o špeciálnych výchovných zariadeniach.

Výber typu zariadenia, ako aj dĺžku pobytu súd určuje podľa sledovaného cieľa a dostupných podkladov. Spolu s odňatím dieťaťa z osobnej starostlivosti a nariadeným pobytom môže súd nariadiť aj iné miernejšie výchovné opatrenia. Súd sleduje vykonávanie vybraného výchovného opatrenia prostredníctvom orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, obce a zariadenia, v ktorom je dieťa umiestnené. Po uplynutí času, počas ktorého bolo dieťa umiestnené vo výchovnom zariadení, súd zvaží splnenie účelu a následne nariadenie výchovného opatrenia zruší, prípadne, ak je to potrebné, nariadi iné vhodné výchovné opatrenie.

V zmysle výchovných opatrení vnímaných ako kroky na hranici prevencie a intervencie (zakročenie, zákrok/v prospech osoby alebo veci/, zásah, sprostredkovanie³³) štátu do právneho vzťahu medzi rodičom a dieťaťom, je na mieste upriamiť pozornosť na článok 5 ZoR³⁴, doplnený zákonom č. 175/2015 Z. z. Dôvodom predmetnej úpravy bolo najmä zdôraznenie povinnosti súdov, ako aj ostatných orgánov, ktoré svojím rozhodovaním vo významnej miere zasahujú do práv a povinností detí, aby pri svojom posudzovaní okolností konkrétneho prípadu postupovali starostlivo a zodpovedne a aby za každých okolností mali na zreteli najlepší záujem dieťaťa. V kontexte čl. 5 písm. i) je relevantné pozorovať fakt, že významným prvkom systému tejto ochrany je práve predchádzanie oddeleniu dieťaťa z rodinného prostredia a zachovanie rodiny ako jednotného spoločenstva. Komentár k predmetnému článku zdôrazňuje, že v zmysle Dohovoru o právach dieťaťa: „...dieťa nemôže byť oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, okrem prípadov, keď príslušné úrady na základe súdneho rozhodnutia a v súlade s platným právom a v príslušnom jednaní určia, že takéto oddelenie je potrebné v najlepšom záujme dieťaťa“. Ak predsa len dôjde k oddeleniu dieťaťa od rodiča/rodičov, má toto dieťa právo: „...na pravidelné udržiavanie osobných vzťahov a priamych stykov s obidvoma svojimi rodičmi, ak to nie je v rozpore s jeho najlepším záujmom“. Vzhľadom na závažnosť vplyvu oddelenia dieťaťa od rodičov by malo k takémuto oddeleniu dôjsť len *ultima ratio* – výhradne ako k poslednému riešeniu vzniknutej situácie (pričom k takémuto oddeleniu by nemalo dôjsť bez predchádzajúceho uplatnenia všetkých dostupných opatrení, ktoré by dieťa mohli ochrániť). Ak sa oddelenie stane nevyhnutným, rozhodujúce osoby musia zaručiť, aby dieťa, pokiaľ to nie je v rozpore s jeho najlepším záujmom, udržiavalo spojenie a vzťahy so svojimi rodičmi a rodinou.³⁵

Účelom zamerania sa na predmetnú tému príspevku je podľa názoru autorky aj hľadanie balansu pri uplatňovaní preventívnych a intervenčných opatrení štátu vo vzťahoch medzi rodičmi a deťmi. Rovnako ako v prípade uplatňovania kontroly kriminality – v zmysle vyváženej aplikácie preventívnych a represívnych opatrení, pričom v celkovom kontexte je

³³ ŠALING, S., M. IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ a Z. MANÍKOVÁ. *Veľký slovník cudzích slov*, s. 531.

³⁴ Čl. 5

Záujem maloletého dieťaťa je prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. Pri určovaní a posudzovaní záujmu maloletého dieťaťa sa zohľadňuje najmä:

- a) úroveň starostlivosti o dieťa;*
- b) bezpečie dieťaťa, ako aj bezpečie a stabilita prostredia, v ktorom sa dieťa zdržiava;*
- c) ochrana dôstojnosti, ako aj duševného, telesného a citového vývinu dieťaťa;*
- d) okolnosti, ktoré súvisia so zdravotným stavom dieťaťa alebo so zdravotným postihnutím dieťaťa;*
- e) ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do jeho dôstojnosti a ohrozenie vývinu dieťaťa zásahmi do duševnej, telesnej a citovej integrity osoby, ktorá je dieťaťu blízkou osobou;*
- f) podmienky na zachovanie identity dieťaťa a na rozvoj schopností a vlôh dieťaťa;*
- g) názor dieťaťa a jeho možné vystavenie konfliktu lojality a následnému pocitu viny;*
- h) podmienky na vytváranie a rozvoj vzťahových väzieb s obidvoma rodičmi, súrodencami a s inými blízkymi osobami;*
- i) využitie možných prostriedkov na zachovanie rodinného prostredia dieťaťa, ak sa zvažuje zásah do rodičovských práv a povinností.*

³⁵ BÁNOS, R. a M. KOŠUTOVÁ. *Zákon o rodine. Veľký komentár*, s. 3 a nasl; s. 171.

možné uvedené vnímať ako nápomocnú myšlienku kritického teoretického uvažovania a praktického uplatňovania opatrení bezpečnostno-právneho charakteru.

Literatúra

- BÁNOS, Róbert a Martina KOŠÚTOVÁ. *Zákon o rodine. Veľký komentár*. Žilina: Eurokódex, s. r. o., 2023, 531 s. ISBN 978-80-8155-119-2.
- LAZAR, Ján a kol. *Občianske právo hmotné*. Bratislava: IURIS LIBRI, spol. s r. o., 2018, 726 s. ISBN 978-80-89635-35-1.
- MEDZINÁRODNÁ VEDECKO-VÝSKUMNÁ ÚLOHA – „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“ (VÝSK. 255, evidované v knižnici Akadémie Policajného zboru v Bratislave).
- MINEDU.SK. [online].[cit. 9. septembra 2025]. Dostupné na internete: <<https://www.minedu.sk/specialne-vychovne-zariadenia/>>.
- PAVELKOVÁ, Bronislava. *Zákon o rodine. Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2019, 688 s. ISBN 978-80-89603-72-5.
- ŠALING, Samo, Mária IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ a Zuzana MANÍKOVÁ. *Veľký slovník cudzích slov*. 5. vyd. Prešov: Vydavateľstvo SAMO, 2008. ISBN 978-80-89123-07-0.
- Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 323 zo 6. augusta 2008 o špeciálnych výchovných zariadeniach.*
- Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok*. SLOV-LEX.SK. [online].[cit. 15. augusta 2025]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/161/?ucinnost=15.08.2025>>.
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.*
- Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.*
- Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.*
- Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.*
- Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.*

Keywords: family law, child, educational measure, special educational facility.

Summary

The aim of the article is to point out the application of educational measures in special educational facilities in the Slovak Republic. The information in the article can help police officers, judges, or teachers. The author used an adequate research methodology. The conclusions are related to the scientific task about victims.

*mjr. JUDr. Michaela Jurisová, PhD.
Katedra súkromnoprávných vied
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
e-mail: michaela.jurisova@akademiapz.sk*

michaela.jurisoval@minv.sk

Recenzenti: doc. JUDr. Klaudia Marczyová, PhD.
doc. PhDr. Andrea Pastuchová Neumannová, PhD.